

ANALIZA TENDINTELOR MORTALITĂȚII PREMATURE CAUZATE DE BOLI NETRANSMISIBILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA (2014–2023)

Elena Mihalas

Conducător științific: Elena Raevschi

Catedra de medicină socială și management „Nicolae Testemițanu”, USMF “Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Republica Moldova

Introducere. Mortalitatea prematură (30-69 ani) prin bo-lile netransmisibile reprezintă o provocare majoră pentru sănătatea publică globală. În Republica Moldova, bolile car-diovasculare, cancerul, bolile respiratorii cronice și diabetul generează un impact semnificativ, impunând analiza ten-dințelor și progreselor recente. **Scop.** Tendințele mortalității premature prin boli cardiovasculare, cancer, boli respiratorii cronice și diabet în Moldova (2014–2023) au fost analizate cumulat, cât și distinct pentru fiecare afecțiune. **Material și metode.** Probabilitatea de deces prematur în intervalul 30–69 de ani a fost estimată conform metodologiei Organizației Mondiale a Sănătății, atât la nivel național, cât și stratificat pe regiuni geografice și sex. Tendințele au fost evaluate prin regresie liniară, iar analiza a fost realizată separat pentru fiecare boală netransmisibilă. **Rezultate.** Într2014 și 2023, mortalitatea prematură prin cele patru boli netransmisibile majore în Republica Moldova a scăzut de la 29,8% la 24,3% (o reducere estimată la 5,8 puncte procentuale (pp) pe deceniu, 95% CI: -7,5pp la -4,1pp), în principal prin reducerea deceselor cardiovasculare (-3,9pp) și oncologice (-2,1pp). Scăderea a fost mai accentuată la femei (de la 21,0% la 15,2%) decât la bărbați (de la 38,0% la 34,4%), cu menținerea disparităților de gen. Urbanul (-6,2pp) a înregistrat un progres mai mare decât ruralul (-5,4pp). Regional, scăderi au fost evidențiate în Chișinău (-6,2pp) și sud (-6,7pp), nordul având un declin mai redus (-3,3pp). **Concluzii.** Într2014 și 2023, mortalitatea prematură prin boli netransmisibile în Republica Moldova a fost redusă, în principal prin scăderea deceselor cardiovasculare și oncologice. Totuși, disparitățile de gen, urban-rural și regionale au fost menținute, evidențiind necesitatea unor intervenții adaptate. **Cuvinte-cheie:** mortalitate pre-matură, Republica Moldova, boli netransmisibile.

TRENDS IN PREMATURE MORTALITY FROM MAJOR NON-COMMUNICABLE DISEASES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA (2014-2023)

Elena Mihalas

Scientific adviser: Elena Raevschi

Nicolae Testemițanu Social Medicine and Management Department, *Nicolae Testemițanu* University, Chișinău, Republic of Moldova

Introduction. Premature mortality (ages 30–69) due to NCDs was identified as a major global concern. In Moldova, most premature deaths were attributed to cardiovascular diseases, cancer, chronic respiratory diseases, and diabetes, emphasizing the need for a comprehensive analysis of recent trends and progress. **Objective.** Trends in premature mortality from cardiovascular diseases, cancer, chronic respiratory diseases, and diabetes in Moldova (2014–2023) were analyzed, both combined and separately. **Material and methods.** The probability of premature death in the age range 30–69 years, was estimated using the methodology of the World Health Organization, for the whole country and stratified by region and sex. Temporal trends were estimated by linear regression. The analysis was also conducted for each of the four noncommunicable diseases individually. **Results.** Between 2014 and 2023, premature mortality from the four major NCDs in Moldova fell from 29.8% to 24.3% (estimated decline by 5.8 percentage points (pp) per decade, 95% CI: -7.5pp to -4.1pp). The decline was mainly due to reductions in premature mortality due to cardiovascular disease (-3.9pp) and cancer (-2.1pp). Women experienced a steeper fall (from 21.0% to 15.2%) than men (from 38.0% to 34.4%) and gender disparities persisted throughout the period. Urban areas experienced a greater reduction (-6.2pp) than rural (-5.4pp). Regionally, Chisinau (-6.2pp) and the South (-6.7pp) had the fastest declines, while the North lagged (-3.3pp). **Conclusion.** Premature mortality from major NCDs in Moldova decreased from 2014 to 2023, mainly due to declines in cardiovascular diseases and cancer. Gender, urban-rural, and regional disparities highlight the need for targeted, region-specific interventions to reduce inequalities and sustain health gains. **Keywords:** premature mortality, noncommunicable diseases (NCDs).